

1950-1960 YILLARINDA TÜRKİYE İLE SOVYETLER BİRLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Vefa KURBAN*

Öz

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilk temasların Mustafa Kemal Paşa'nın 26 Nisan 1920 tarihinde Lenin'e yazdığı mektupla başladığı söylenebilir ve bu dönem iyi komşuluk ve dostluk ilişkileriyle tanımlanabilir. Mustafa Kemal Paşa'nın vefatı, İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, Stalin'in Türkiye'den toprak talebi ve Boğazlar rejiminde değişiklik talepleri, ayrıca Soğuk Savaş'ın da etkisiyle iki ülke arasındaki ilişkiler farklı boyut kazanmıştır.

1950'li yılların başlarındaki Türk dış siyasetinin esas prensiplerini, bazı Sovyet araştırmacıları, anti-komünizm ve Sovyet karşıtlığı olarak görmekte ve bu durumu eleştirmektedirler.

Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den bundan böyle toprak talebinde bulunmayacağını resmi bir şekilde bildirmesinin yanında, Sovyetler Birliği ile ticari anlaşmalar imzalaması, Türk ve Sovyet siyasileri arasındaki ilişkiler, karşılıklı ziyaret planları Amerika'nın da dikkatinden kaçmamıştır.

Anahtar sözcükler: Rus-Türk ilişkileri, Komünist Parti, Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş, Hruşov, Demokrat Parti (DP), NATO.

RELATIONS BETWEEN TURKEY AND THE SOVIET UNION IN THE 1950S AND 1960S IN THE TURKISH AND SOVIET PRESS

Abstract

When we look at the relations between Turkey and the Soviet Union, it can be seen that it went through periods of stagnation and regression. The first contacts began when Mustafa Kemal Pasha wrote a letter to Lenin and this era can be defined as one of friendship and good neighbourly relations. The death of Mustafa Kemal Pasha, the start of the Second World War, Stalin's territorial demands from Turkey and the demand for changes in the regime of the Straits saw the relations between the two countries take on a different dimension.

In the 1950s some Soviet researchers saw the principles of Turkish foreign policy as being anti-communist and anti-soviet and criticised this. In the early 1960s, Turkish foreign

* İzmir Ekonomi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, (vefa.kurban@ieu.edu.tr).

policy changed, this can be understood from both Soviet and Turkish press. Turkey as a NATO member followed pro-western policy. After The Soviet Union formally declared that they would no longer make formal land claims to Turkey, Turkey and The Soviet Union signed trade agreements. Political relations between Turkey and the Soviet Union developed and plans were made for visits by high-level politicians. However these plans did not escape the attention of America.

Keywords: Turkey-Russia relations, Communist Party, Soviet Union, Cold War, Hrušov, Democratic Party, NATO.

Giriş

Bazı Sovyet tarihçilerine göre, Türkler kuzey komşuları Ruslara karşı önyargılı davranmaktaydılar. Çünkü onlar, Rusya'yı ülkelerinin bağımsızlıklarına ve bölünmezliklerine bir tehdit olarak algılıyorlardı¹. Tabii bu durumun nedeni geçmişte yaşanmış bazı gelişmelerdi. Şöyle ki:

I. Dünya Savaşı sırasında Rusya'nın, İngiltere ve Fransa'yla birlikte Türkiye'nin bölünmesi ve parçalanmasına ilişkin planın bir parçası olması ve bu ülkelerle gizli bir anlaşmayı imzalamış olması, bu gizli anlaşmadan Karadeniz ve boğazların Rusya'nın denetimine geçeceği planının anlaşılması²;

II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin tek taraflı olarak 1925 yılında imzalanan Sovyet-Türk Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasını feshetmesi³.

Rus araştırmacı S. B. Drujilovski, Sovyetler Birliği'nin 1945 yılında Türkiye ile neredeyse savaş durumunda olduğunu yazıyordu⁴. Bütün bunlar tabii ki, Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkileri kötü etkilemiş, Türkiye'nin Amerika ile Yakın Doğu ve Orta Doğu'daki⁵ yandaş ülkelerinin yanında yer almasına neden olmuştur⁶.

1 F.F. Jelobtsov, "Sovetsko-Turetskie Otnosheniya v 1950 e gg. po Materialam Demokraticeskogo Ejenedelnika "Akis", Vestnik Severo-Vostochnogo Federalnogo Universiteta İm. M.K.Ammosova", Vıpusk No1, C.5, 2008, s.98.

2 Rusya 4 Mart 1915'te İngiltere ve Fransa'ya nota vererek aşağıdaki isteklerde bulunmuştur: "İstanbul şehri, İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Marmara Denizi'nin batı kıyıları ve Midye-Enez çizgisine kadar güney Trakya ile İstanbul Boğazı'nın doğu kıyısı ile Sakarya nehri ve İzmit körfezinin sonradan tespit edilecek bir noktası arasında kalan topraklar, Marmara Denizindeki adalar Rusya'ya ilhak edilecektir. İmroz ve Bozcaada'nın kaderi de Rusya'ya danışılmadan tayin edilmeyecektir". Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1995), C.1-2, Alkim Yayınevi, İstanbul, 2011, s.s.114-115.

3 Jelobtsov a.g.m., s.98.

4 S.B.Drujilovskiy, "Evolutsiya Konsepsii Bezopasnosti na Srednem Vostoke (İran, Afganistan, Tursiya)", Vostok, Zapad: Regionalnye Problemy i Regionalnye Podsystemy Mejdunarodnih Otnosheniy, ROSSPEN, Moskova, 2002, s.407.

5 Yakın Doğu - Sovyet sisteminde Batı Asya ve Kuzey-Doğu Afrika. Batı Avrupa'da ise Yakın Doğu ülkeleri, İran ve Afganistan'la birlikte Ortadoğu bölgeleri olarak geçer. Kaynak: ACE Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi, C.5, Bakü, 1981, s.94.

6 Jelobtsov a.g.m., s.98.

Türk-Sovyet İlişkileri ve Bunun Türkiye'nin NATO Üyeliğine Etkisi

Türkiye'nin Doğu Bloku ile ilişkilerinde esas belirleyici rolü Sovyet Rusya'nın üstlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Stalin döneminde, 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye'ye verilen nota, iki devlet arasında ciddi gerginliğe neden olmuştur. Bu gerginlik Sovyet liderinin ölümüne kadar devam etmiştir. Sovyet Rusya, ülkesi dâhilinde Türk soyundan çok sayıda insanın bulunması ve bu devletin Türkiye ile sınırının özel bir öneme sahip olması nedeni ile başta Bulgaristan olmak üzere ve kendisine bağlı bir kısım devletleri Türkiye'ye karşı kullanmıştır⁷.

1945-1946 yıllarında Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nin tehditleriyle karşı karşıya kalması Türkiye'nin dış politikada Batı'ya yönelmesine neden olmuştur. Bu yüzden Türkiye, Batıların kurduğu bütün siyasal, askeri ve ekonomik kuruluşlara katılmayı kendisine bir amaç saymıştır⁸.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya'nın artık kendi kutbunu kurması ve Türkiye'nin hemen yanı başında nükleer tehdit olarak durması, Türkiye'nin bu ülkeyi "birinci derecede askeri ve siyasi tehdit olarak algılaması" sonucunu doğurmuştur⁹.

SSCB'nin "komünist ideoloji" ile yönetilmesinden, ABD ve taraftarlarında giderek artan komünizm düşmanlığından yararlanarak bir destek sağlamak, Türkiye'nin o günkü yöneticilerince bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Türk kamuoyu da bu yönde bilinçlendirilmiştir¹⁰.

Türkiye'nin NATO'ya girmek istemesi II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Batı Bloğu'na katılma çabalarıyla ortaya çıkmıştır. Türkiye, NATO'nun daha kuruluş aşamasında bu ittifaka katılmak için girişimlerde bulunmuş fakat bir sonuç alamamıştır. 8 Ağustos 1949'da Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyeliğine alınması, Türk devlet adamlarının NATO'ya girme konusundaki çabalarını arttırmış, başvuru için geçerli bir sebep yaratmıştır. Buna rağmen bazı NATO üyeleri Türkiye'nin birliğe girmesine sıcak bakmamıştır¹¹.

New York'taki NATO toplantısında, Türkiye'yi savunan sadece iki bakan çıkmıştır: Acheson ve Kont Sforza. Diğer bakanların hepsi bu duruma karşı çıkmışlardır¹². 25 Haziran 1950'de Kore Savaşı başlamıştır. 27 Haziran

7 Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s.468.

8 Mehmet Gönlübol ve diğerleri, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, 9. bsk., Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s.311.

9 Ertan Efeğil, "Türk-Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç", Ed. İdris Bal, *21.Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2006, s.371.

10 Çetin Yetkin, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül'de Amerika'nın Yeri*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1995, s.48.

11 Yusuf Sarıncay "Türkiye'nin NATO'ya Girişi", *Türkler*, C.16, 2002, s.926.

12 Feridun Cemal Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl, Washington Büyükelçiliği*, C.2, I.kısım, TTK, Ankara, 1986, s.189.

1950’de Birleşmiş Milletler, üyelerine Kore’ye yapılan saldırıya karşı koymak ve bölgede barışın ve güvenliğin tekrar sağlanması için yardım çağrısında bulunmuştur¹³.

Demokrat Parti de bu çağrıya yanıt vererek Kore’ye 4500 kişilik bir kuvvet göndermiştir¹⁴. Bu durum Türkiye’nin NATO’ya üyelik sürecini olumlu yönde etkilemiştir¹⁵.

Kore Savaşı sonrasında Türkiye’nin NATO’ya alınması ABD tarafından desteklenmiştir. Bunda tabii ki, Türkiye’nin jeopolitik konumunun¹⁶, aynı zamanda NATO kuvvetleri Başkomutanı General Eisenhower’ın sağ kanadında güçlü bir destek olarak Türkiye’nin Atlantik Pakti’na alınması konusunda son derece istekli olmasının, hatta bu konuyu Amiral Carney’e söylemesinin de etkisi büyük olmuştur¹⁷.

Kore Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkiler daha da bozulmuştur. Sovyetlerin yönlendirdiği Bulgaristan 10 Ağustos 1950 tarihinde Türkiye’ye bir nota vererek, sayıları 250 bini bulan Türk’ün üç ay içinde Bulgaristan’dan çıkarılacağını açıklamıştır¹⁸.

Türkiye’nin NATO’ya girişi ve Türkiye öncülüğünde bir Ortadoğu komutanlığının kurulması konusunun gündeme gelmesinden en çok Sovyet Rusya rahatsız olmuştur. Rusya, 3 Kasım 1951 tarihinde Türkiye’ye bir nota göndererek, bu kuruluşun saldırgan bir amaç taşıdığını ve halen Hitlerci generallerin komutası altındaki Almanya’nın da bu kuruluşa katılmasından dolayı endişe ettiğini dile getirmiştir¹⁹.

Bu notayla bağlantılı olarak, Türk Dışişleri Bakanı, Sovyetler Birliği’nin Türkiye Büyükelçisi Aleksandr Lavrişev’e gönderdiği cevapta Kuzey Atlantik Antlaşması’nın agresif karakter taşımadığını belirtmiştir²⁰. Sovyetler Birliği, ABD, Büyük Britanya, Fransa ve Türkiye’ye birer nota daha göndermiştir²¹.

Nihayet, NATO Bakanlar Kurulu Konseyi Türkiye ve Yunanistan’ın NATO’ya alınmalarına karar vermiş, TBMM de, 18 Şubat 1952’de Kuzey Atlantik Antlaşması’nı onaylamış ve Türkiye resmen NATO üyesi olmuştur²². Sovyetler Birliği, Türkiye’nin bu askeri birliğe girişine tepki göstermiştir. Türkiye’de ise bu tepki, ülkenin iç siyasetine karışılması şeklinde nitelendirilmiştir²³.

13 Gönlübol, *a.g.e.*, s.228.

14 M.S. Yücel “Menderes Dönemi (1950-1960)”, *Türkler*, C.16, 2002, s.837.

15 Erol Mütercimler ve Mim Kemal Öke, *Düşler ve Entrikalar, Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, I.bsk., Alfa yayınları, İstanbul, 2004, s.s.104-105.

16 Sarıay, *a.g.m.*, s.926.

17 Erkin, *a.g.e.*, s.190.

18 Albayrak, *a.g.e.*, s.460.

19 Albayrak, *a.g.e.*, s.462.

20 “Nota Sovetskogo Pravitelstva Pravitelstvu Turtsii”, *Pravda*, 1 Aralık 1951, No:335.

21 *Pravda*, 29 Ocak 1952, No:29.

22 Sarıay, *a.g.m.*, s.926.

23 Jelobtsov, *a.g.m.*, s.98.

Türkiye NATO'ya katıldıktan sonra bütün milletlerarası olayları bu teşkilatın bakış açısıyla değerlendirmiştir. Bunun çeşitli nedenleri vardır: Türk dış politikasını yönetenler Atlantik Antlaşması'nı Türkiye için milli politika, bir dünya görüşü saymışlardır. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 1955 yılı bütçe görüşmeleri sırasında TBMM'de yaptığı konuşmasında Atlantik İttifakı hakkında şöyle demektedir²⁴: "...Lafzı ve ruhu ile tamamen tedafii mahiyette olan Atlantik İttifakı, bizim için milli bir politikadır."

1950'li yıllarda Türk Dış Politikasının üç temel prensibe dayandığı anlaşılmaktadır: Sovyet yayılcılığına karşı durulması, Batı ile askeri ve ekonomik işbirliğinin sağlanması ve Kıbrıs sorunu (1955'lerden itibaren)²⁵.

Bu dönem Sovyet tarihçileri tarafından da araştırılmış ve Sovyet tarihçilerinden F.F. Jelobtsov, Demokrat Partinin 10 yıllık yönetiminin Türk basın tarihinde en karanlık dönem olarak anıldığını, aynı zamanda bu dönemde, demokratik özgürlüklerin de ortadan kalktığını belirtmiştir²⁶. Sovyet araştırmacılarına göre Demokrat Parti hükümeti, 1950'lerde Yakın Doğu ve Ortadoğu'da soğuk savaşın yayılmasını sağlamış ve bölgede yer alan ülkelerin, NATO'nun himayesindeki askeri-siyasi bloklara dâhil olması için azami diplomatik gayret sarf etmiştir²⁷.

Stalin'in Ölümünden Sonra Türk-Rus İlişkilerindeki Değişiklikler

Türkiye'nin NATO'ya girişinin TBMM tarafından onaylanmasından sonra Sovyetler Birliği, Türkiye aleyhtarı yayınlar yapmaya başlamıştır. Olaylar bu şekilde cereyan ederken 5 Mart 1953'te Stalin vefat etmiştir²⁸.

Stalin'in ölmesi üzerine dünyanın farklı ülkelerinden Sovyetler Birliği'ne başsağlığı mesajları iletilmiştir. Türkiye'den de Celal Bayar, Sovyetler Birliği Yüksek Komiserliği'nin temsilcisi Nikolay Şvernük'e taziye mesajlarını göndermiştir²⁹.

Stalin'in ölümünden sonra Sovyet Rusya, daha önce yapmış olduğu hatayı düzeltmek ve Türkiye ile olan ilişkilerini düzene sokmak istiyordu³⁰. Bu dönemde Malenkov, Komünist Parti Genel Sekreteri, Başbakan Vorosilov Sovyet Şuraları Başkanı, Beria, Molotov, Kaganoviç ve Bulganin de Başbakan yardımcılıklarına seçilmişlerdi. Yeni yönetimde Stalin yanlılarının yanı sıra, daha önce onunla anlaşmazlığa düşenlere de görev verilmişti. Bu değişiklikler, Sovyet politikasının Stalin'in çizgisinde devam ettirilmeyeceğinin ilk

24 Gönlübol, *a.g.e.*, s.311.

25 Hüseyin Bağcı, *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990, s.71.

26 *İzvestiya Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta*. Seriya 2, Gumanitarne Nauki, 20.08.2010, No 3, ss. 119-126.

27 Jelobtsov, *a.g.m.*, s.98.

28 Çağatay Benhür, "Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5.15, s.335.

29 "Telegramma Ego Prevosxoditelstvu Nkolayu Şvernuku", *Pravda*, 9 Mart 1953, No:68.

30 Kamuran Gürün, *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)*, TTK, Ankara, 1991, s.310.

işaretleriydi. Sovyetlerin bu dönemde yaptıkları ilk işlerden birisi, 30 Mayıs 1953'te bir açıklamada bulunarak, daha önceki yönetimin Türkiye'ye verdiği notalardaki görüşlerin kendileri tarafından benimsenmediğini savunarak bir çeşit özür dilemek olmuştur³¹. Bununla Sovyet Rusya, aynı zamanda Boğazlar üzerindeki hak iddialarından vazgeçtiğini resmen açıklamıştır. Rus yetkililer bu çabalarla Türkiye'nin güvenini yeniden kazanmayı ümit etmişlerdir³².

Sovyetler Birliği'nin Boğazların kontrolünü ele geçirmek isteklerine karşı Türkiye, kendisi ile dost olduğu takdirde Boğazları Sovyet Rusya aleyhinde kullanmayacağı yanıtını vermiştir. İşte Sovyetler Birliği'nin 1953'te yaptığı açıklama ile bu görüşü sonuna kadar kabul etmiş gözükmektedir. O tarihten itibaren de Sovyet Rusya, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesini iddiasından vazgeçmiştir³³.

İlişkilerdeki yumuşama, özel günlerde karşılıklı olarak tebrik telgraflarının gönderilmesi şeklinde göze çarpmaktadır. Örneğin, Sovyetler Birliği Komünist Parti'nin ellinci yıldönümü dolayısıyla kutlamalar yaparken, bir tebrik telgrafının da Türkiye Komünist Partisi Merkezi Komitesi'nden gönderildiği görülmektedir³⁴.

Her şeye rağmen, iki ülke arasındaki ilişkilerde güvensizliğin olduğu da gözden kaçmamaktadır. Ayrıca, iç politikada oy kaygısıyla Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Köy Enstitülerinin kapatılma kararını "solcu düşüncelerin bütün propagandalarıyla bu kurumlara girmesi" ne bağlamaktaydı. 16 Eylül 1953'te İstanbul'da 11 işçi gizli komünist parti kurmak suçundan tutuklandılar³⁵.

Türk dış politikası, Stalin'in ölümünden sonra Sovyet dış politikasında görülen ve tarafsız devletler tarafından olumlu karşılanan değişimleri, gerçek bir yenilik değil, bir taktik değişimi olarak yorumlamıştır. Celal Bayar 1955 Kasım'ında TBMM'nin X.dönem İkinci Toplantı devresini açarken yaptığı konuşmada, bu konuya istinaden şöyle demiştir³⁶:

"Geçen seneden beri, hürriyet ve sulh cephesinin maruz bulunduğu tehlikelerin azaldığına delalet edecek hiçbir emareye tesadüf edilmemektedir... şimdiye kadar, maalesef, bu görüşmelerden müspet bir netice elde edilmediği gibi, tecavüz emelleri besleyenlerin bu arzularından vazgeçtiklerini gösterecek delillerle de karşılaşmış değiliz..."

31 Albayrak, a.g.e., s.464.

32 Selma Yel, *Değişen Dünya Şartlarında Karadeniz ve Boğazlar Meselesi (1923-2008)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009, s.s.184-185.

33 Suat Bilge, *Güç Komşuluk, Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri (1920-1964)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992, s.354.

34 "Tsentralnomu Komitetu Kompartii Sovetskogo Soyuzu", *Pravda*, 6 Ağustos 1953, No:218.

35 *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008. s.556.

36 Gönlübol, a.g.e., s.312.

Bağdat Paktı ve Türk-Sovyet İlişkileri

1953'te Eisenhower'ın iktidara gelmesiyle birlikte ABD Orta Doğu politikasını gözden geçirme gereğini duymuştur. ABD'nin yeni yönetimi değişen uluslararası koşullarda Orta Doğu'nun Sovyet yayılmacılığına karşı savunulması konusunda bir örgüt kurmak suretiyle Orta Doğu'da inisiyatifini ele almaya karar vermiştir³⁷.

Başbakan Menderes'in isteği üzerine ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles Ankara'ya gelerek Türk yetkililerle görüşmüştür³⁸ ve Bayar-Menderes hükümeti de, 1954 Ekim'inde başlayan ve gelecekteki Bağdat Paktı'nın organizasyonuna zemin hazırlayan Türk-Irak görüşmelerinde aktif olarak yer almıştır³⁹.

1 Mart 1955 tarihli *Pravda (Gerçek)* gazetesi⁴⁰ Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün TBMM'deki konuşmasını aktarmıştır. Köprülü, V. M. Molotov'un "Türkiye ile ilişkileri geliştirmek amacıyla atılan adımlara rağmen, Türkiye'nin halen normal komşuluk ilişkileri doğrultusunda hareket etmediği ve kendi toprakları ve karasularını Amerikan silahlı kuvvetlerinin askeri manevraları için arenaya çevirildiği" şeklindeki yorumlarına cevaben "Türk-Sovyet ilişkilerinin iyileşmesini dilediklerini fakat bu durumun Türkiye'ye bağlı olmadığını" belirtmiştir. Köprülü, aynı zamanda

37 Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, cilt-1: 1919-1980, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.620.

38 Oran, *a.g.e.*, s.620.

39 Bağdat Paktı, Türkiye ile Irak arasında 24 Şubat 1955'te Bağdat'ta imzalanıp, buna İngiltere, Pakistan ve İran'ın katılmaları, ayrıca ABD'nin de onu desteklemesi sonucu kurulan bir savunma ve siyasal yardımlaşma andlaşmasıdır. Hem Türkiye'nin, hem de Irak'ın Başbakanları Adnan Menderes ile Nuri Said Paşa, komünizm tehlikesinin bilinci içindeydi. 12 Ocak 1955 günü ortak bildiri yayınladılar. Bildiride Ortadoğu bölgesinin istikrarı ve güvenliği için bir Andlaşma yapılması, bununla ne yoldan olursa olsun ortaya çıkabilecek saldırılara karşı işbirliği yapılacağı açıklanmıştı. Şubat ayında Menderes ile Nuri Said arasında Karşılıklı İşbirliği Andlaşması imzalanmıştır. Andlaşma 15 Nisan 1955'te yürürlüğe girmiştir. Andlaşmaya aynı yıl 5 Nisan'da İngiltere, 23 Eylülde Pakistan ve 3 Kasım'da İran katılmıştır. ABD ise Mısır'ı kışkırtmamak ve İsrail ile özel ilişkilerde bir pürüz yaratmamak için Pakta tam üye olmamış, ancak onu desteklemek üzere, Paktın Bakanlar Konseyi'ne gözlemci olarak katılmış, ayrıca Konseyin 1956 Nisanında Tahran toplantısı sırasında Paktın ekonomik ve Yıkıcı Eylemlerle Savaşım Komitelerine, 1957 Haziran'ında Karaçi toplantısı sırasında da Askersel Komitesine üye olma kararı almıştır. Irak, 1958 devrimi üzerine, Pakistan ayrılınca geri kalan 4 devlet, CENTO adını alan bu Pakt çerçevesindeki yükümlülüklerini 1979 yılına dek sürdürmüştür. İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*, (1945-1990), C.2, TTK, Ankara, 2000, s.s.489-490.

40 Not: Konuyla ilgili olarak Sovyet basınından "Pravda", "İzvestiya" ve "Komunist" gazeteleri de incelenmiştir. Gazetelerdeki bilgilerin birbirinin tekrarı olduğu tespit edilmiştir. Sovyet basını Sovyet ideolojisinin tebliğatçısı durumunda olduğundan haber yaparken devletin resmi haber ajansı olan TASS kaynakları kullanılmıştır. Haberler ideoloji süzgecinden geçirilerek yayınlanmıştır. Bu yüzden gazetelerdeki haberler tek kalemden çıkar gibidir. Çoğu zaman aynı cümleler, paragraflar, fikirlerin tekrarlandığı anlaşılmıştır. E.Ağayev, "Atatürk'ün Vefatının Sovyet Basınında Yansıması", *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 6, S.11, 2010, s.s.131-157.

"bağımsız dünyanın güvenliğini dikkate almadan hareket etmemizi bekleyemezsiniz" şeklinde açıklama yapmıştır. *Pravda*, bu durumun Türkiye'nin iç politikasının Kuzey Atlantik Örgütü tarafından dikte edildiğini gösterdiğini yazmıştır⁴¹.

Pravda'nın köşe yazarlarından V. Medvedev, Türk Dışişleri Bakanı Köprülü'nün, Türkiye'nin milli çıkarlarını değil de, agresif emperyalist devletlerin çıkarlarını "baş köşeye" koyduğu şeklinde yorumda bulunmuştur. Ayrıca Medvedev, Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin karakterini, Türkiye'nin değil, ABD yönetiminin belirlediğini de vurgulamıştır.

Yazar, Türkiye'deki Milli Mücadele sırasında Türkiye'ye Rusya tarafından verilen desteği ve 1921 yılındaki Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'nı da hatırlatarak, Atatürk'ün, bu iki ülke arasındaki ilişkilerin Türkiye'nin milli çıkarlarına uygun olduğunu en iyi anlayan insan olduğunu belirtmiştir⁴².

Çağdaş Batı ve Türk araştırmacılarının birçoğu, Bağdat Paktı'nı eleştirseler de, bu eleştiriler sadece Sovyetler Birliği'nin Yakın Doğu ve Ortadoğu'ya girişinden dolayı yapılmıştır. Örneğin, Ferens Vali şöyle yazmıştır⁴³: "Bağdat Paktı Sovyetler Birliğinin 1955'lerden itibaren bölge işlerine karışmasına neden olmuştur." Ömer Kürkçüoğlu ise şöyle yazmıştır⁴⁴: "Bağdat Paktı, Sovyetler Birliği'nin muhtemel saldırısına karşı meydana gelen bir savunma yapılandırılmasıdır."

Türk basınında da Bağdat Paktı'nın, anti-Sovyet bir oluşum olduğu açıkça savunulmaktaydı. Bağdat'taki Türk-Irak görüşmeleri sırasında basında şöyle bir yazı yer almaktadır⁴⁵: "Taraflarca, Amerika'dan satın alınan silahların, gerekli durumlarda İsrail'e karşı değil, Rusya'ya karşı kullanılacağına karar verilmiştir."

Dönemin Türk basını, Bayar-Menderes hükümetinin dış siyasetini açıkça eleştirmekten kaçınarak, silahlanmanın Yakın Doğu ve Ortadoğu'da yayılmasına yönelik düşüncelerine yer vermiştir. Doğan Avcıoğlu, büyük ülkelerin rekabeti sürerken "soğuk savaşın" "sıcak savaşa" dönüşebileceğini vurgulamıştır⁴⁶.

Dikkat çeken diğer nokta ise, Türkiye'nin 1950'lerde yürüttüğü Batı yanlısı siyasetinin, Yakın Doğu ve Ortadoğu'da uygun zemin bulmasıdır. O. E. Tuganov, bu dönemde "komünizmin, ideoloji olarak Arap Doğu'sunun şartlarına uymadığını ve Arap Birliği düşüncesinin proletarya birliği düşüncesinin karşısına konulduğunu" yazmıştır⁴⁷.

Anti-Sovyetizm ve anti-komünizm DP için, Türkiye'nin Çarlık ve Sovyet siyasetinin dış politikasının bir nevi devamı şeklindeydi. Daha yönetime geldiği

41 "Zayavlenie Ministra İnostrannıx Del Tursii", *Pravda*, 1 Mart 1955, No:60.

42 V.Medvedev, "Chego Trebuetsia Natsionalnie İnteresı Tursii?", *Pravda*, 4 Mart 1955, No:63.

43 Jelobtsov, a.g.m., s.99.

44 Ömer Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası (1945-1970)*, Barış Kitap, Ankara, 1972, s.39.

45 "Başarılı İşler", *Akis*, 22.01.1955, s.7.

46 Doğan Avcıoğlu, "Ortadoğu'daki Soğuk Harp", *Akis*, 09.02.1957, s.17.

47 Jelobtsov, a.g.m., s.100.

ilk günlerde Celal Bayar, Türkiye için Bolşevizm ve komünizmin imkânsız bir şey olduğunu söylemiştir⁴⁸.

Celal Bayar, meclis açılış konuşmasında dış politika anlayışında güvenliğin önemine dikkat çekmiş ve: “*Türk dış politikası esas itibarıyla kolektif güvenlik sistemine dayanır. Şükranlarımı belirtirim ki, Hükümetin gayretleri sonucunda Kuzey Atlantik Asamblesi’ne dâhil olunmuştur ki, bu organizasyon kolektif güvenlik biriminin en mükemmelidir...*”⁴⁹ demiştir.

Moskova sinemalarında gösterilen 1955 yapımı bir film, Türkiye’nin tepkisine neden olmuştur. “Şipka Kahramanları” adlı filmde Bulgarları Türkler aleyhinde kışkırtmak için her türlü tarihi tahrifat yapıldığı iddia edilmiştir. Filmde 1875 isyanında Türklerin Bulgarları atkuyruklarına bağlayıp sürükledikleri, Türklerin Bulgarlara işkence yaptıkları anlatılmıştır. Türkçe gazetelerden birinde; “*Bu film son zamanlarda Rusya’nın giriştiği “barış kampanyasının” ikiyüzlü olduğuna dikkat çekmektedir*” ifadesiyle yorumlanmıştır⁵⁰.

Sovyet araştırmacıları da durumu farklı bir şekilde değerlendirmişlerdir. Onlara göre, Türk yönetiminin sınırsız anti-Sovyet politikasını, Sovyet hükümetinin Türkiye’nin bölünmezliği ile ilgili olarak hiçbir istek veya taleplerinin olmadığına dair verdiği resmi barışçıl demeçleri durduramamıştır⁵¹. Bu türden anti-Sovyet propagandasına çağdaş Türk yazarlarının birçoğunun yazılarında rastlanabilir. Ömer Kürkçüoğlu, “Türkiye’nin Arap Ortadoğu’suna Karşı Politikası” kitabında, Rusya yöneticilerinin, hem Çar döneminde hem de Bolşeviklerin döneminde her zaman Ortadoğu’yu elinde tutmak istediklerini yazmıştır⁵². Bunun dışında yazar, 1950’lerde yer alan Arap-Türk ilişkilerinin kötüleşmesinin nedenini Sovyetler Birliği’ne bağlamıştır. Yazar şöyle yazmıştır⁵³: “*Sovyetler Birliği, 1945 yılından itibaren Türkiye’nin Batı’ya doğru yüzünün dönmesinin dış faktörüdür. Bu ülke Türkiye’nin Ortadoğu’daki politikasının şekillenmesini bizzat ve olumsuz yönde etkilemiştir.*”

Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki ise konuya dini açıdan dâhil olarak komünizm aleyhine bir fetva vermiş ve bu anlayışın ne Müslümanlarla, ne de Müslümanlık ile ilgisi olmadığını, komünistliğe karşı gelebilecek en kudretli silahın ise iman ve ruh kuvveti olduğunu vurgulamıştır⁵⁴.

Feridun Ergin, Rusların Ortadoğu’ya girme düşüncesinin, Türkiye’yi bölgenin başka ülkelerinden daha fazla ilgilendirdiğini vurgulamıştır⁵⁵.

“...Ortadoğu’da Rus nüfuzunun yayılma temayülü ise Türkiye’yi her

48 Jelobtsov, a.g.m., s.98.

49 Mustafa Albayrak, “DP Hükümetlerinin Politikaları (1950-1960)”, *Türkler*, C.16, 2002, s.907.

50 *Cumhuriyet*, 19.04.1955.

51 Jelobtsov, a.g.m., s.98.

52 Kürkçüoğlu, a.g.e., s.115.

53 Kürkçüoğlu, a.g.e., s.79.

54 *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, s.s.556-557.

55 Feridun Ergin, “Dış Politika”, *Akis*, 08.12.1956, s.s.8-9.

memleketten fazla alakadar etmektedir. Türk hariciyesinin Ortadoğu davaları, NATO'daki müttefikleriyle aynı zaviyeden mütala'a etmesi ve Bağdat Paktı'na dâhil bazı devletlerle beraber mevzii bir politikaya sürüklenmemesi mutlak bir zaruret tir"⁵⁶.

Türkiye cephesinden yapılan bu Sovyet karşıtlığı içeren açıklamaların, görüşlerin nedenini tabii ki, sadece Stalin'in Boğazlarla veya Kars ve Ardahan'la ilgili talepleriyle açıklamak mümkün değildir. Dönemin iç siyasetindeki hava, komünizm korkusu, basın bu korkuyu pompalaması gibi nedenler de önemlidir.

Bazı Sovyet tarihçileri, başta Arap ülkelerinde olmak üzere, bölgede baş gösteren bütün olaylar hakkında Türk basınının, bu olaylar iç siyaset karakteri taşısa dahi, "hiç zaman yitirmeden anti-Sovyet ve anti-komünizm yaftasını yapıştırdığı" yorumunu yapmışlardır⁵⁷. Örneğin, Ürdün'de 1956'da baş gösteren iç siyaset durumunun kötüleşmesi sırasında *Akis* dergisi, Ürdün'deki duruma ilişkin Suudi Arabistan ve Ürdün krallarının görüşmelerine büyük yer ayırarak şöyle yazmıştır⁵⁸: "Görüşmenin en önemli hedefi-komünizmin yayılmasına set çekmektir."

Aynı Sovyet tarihçileri *Akis* dergisinde ayrıca, Sovyet Rusya'nın, petrol sayesinde hayli zenginleşen Irak'ta, karışıklıklar çıkarmaya çalıştığı ve bunun için de Kürtleri kullandığının yazıldığına dikkat çekmişlerdir⁵⁹. SSCB Yüksek Sovyeti'nin toplantısında Sovyetler Birliği Komünist Parti Genel Sekreteri Nikita Sergeyeviç Hruşov'un⁶⁰ söylediği sözler manidardır⁶¹: "Türkiye'yi Atatürk ve İnönü yönettiği dönemde bizim çok iyi ilişkilerimiz vardı, daha sonra bu ilişkiler bozuldu."

Sovyet-Türk ilişkilerindeki gerginlikler veya güvensizlikte Soğuk Savaş'ın ve tabii ki Amerikan-Türk ilişkilerinin yaptığı etkinin de vurgulanması gerekmektedir. Amerikan/Batı desteği ve yardımlarına karşılık, SSCB'nin Türkiye'yi yanına çekmek için önemli adımlar attığı gözden kaçmamaktadır.

4 Şubat 1956'da, Sovyetler Birliği Türkiye'ye bir nota göndermiştir⁶². Notada Türkiye üzerinden Amerikalılarca gönderilen, Sovyet Rusya'nın hükümlerini ihlal eden, Sovyet Rusya hükümetinin hava seyrüseferlerini tehlikeye sokan rasat balonlardan bahsedilmektedir. Türk Hariciye Vekâleti de bu notaya cevaben "bir kastı mahsus olmadığını" dile getirmiştir⁶³.

Notalara rağmen, Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile ilişkilere her halükarda önem verdiği anlaşılmaktadır. *Pravda*'nın köşe yazarlarından V.

56 *Akis*, 08.12.1956, s.9.

57 Jelobtsov, *a.g.m.*, s.98.

58 "Ürdün'e teminat", *Akis*, 25.05.1957, s.10.

59 *Akis*, 22.01.1955, s.7.

60 İsmi orijinali Rusçada "Никита Сергеевич Хрущёв" dur. Soyadı Türkçe kaynaklarda farklı şekillerde gösterilmektedir. Örn. Kruşçev, Kruşev vs. Zannımca hem telaffuz, hem de orijinaline yakınlık açısından "Hruşov" olarak yazılması daha doğru olacaktır.

61 "Nazrevşiy Vopros", *Pravda*, 7 Şubat 1956, No:38.

62 "Nota Sovetskogo Pravitelstva Pravitelstvu Tursii", *Pravda*, 21 Şubat 1956, No:52.

63 *Milliyet*, 09.02.1956.

Andreyev, "Çok Önemli Bir Belge" başlıklı yazısında, 16 Mart 1921 Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'nın imzalanmasının 35. yılında bir değerlendirme yapmıştır. İlişkilerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında bozulduğu ve bu durumun da başta ABD olmak üzere, diğer devletlerin işine yaradığı, Türkiye'nin de kapalı askeri gruplarda - Kuzey Atlantik ve Bağdat Paktlarında yer almasından bahsetmiştir. Ayrıca yazar, bazı çevrelerin halen Sovyetler Birliği'nin Türkiye için büyük tehlike arz ettiğinden bahsettiklerini, fakat aklı başında olan herkesin Sovyetlerin Türkiye için hiçbir tehlike arz etmediğini bildiğini de vurgulamıştır. 30 Mayıs 1953 tarihinde, Sovyetler Birliği yönetiminin Türkiye'den herhangi bir toprak talebinin bulunmadığını açıklamasının da altı çizilmiştir⁶⁴.

SSCB Yüksek Sovyeti Temsilcisi K. Vorosilov da Celal Bayar'a 16 Mart 1921 Antlaşması'nın 35. yıldönümü dolayısıyla tebrik mesajı göndermiştir. Celal Bayar da aynı şekilde teşekkür mesajını Vorosilov'a göndermiştir⁶⁵. Bu durum Türkiye'de şaşkınlıkla karşılanmıştır⁶⁶.

8 Haziran 1956'da Sovyetler Birliği'nin Türkiye'deki Büyükelçisi Boris F. Podtserob, Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'yü ziyaret etmiş ve kendisine SSCB Bakanlar Kurulu Temsilcisi N. A. Bulganin'in Adnan Menderes'e yazdığı mektubu iletmiştir. Mektup silahsızlanma ile ilgiliydi ve Sovyetler Birliği'nin asker sayısının ve askeri harcamalarının düşürüldüğü bilgileri verilerek, Türkiye tarafından da aynı adımların atılmasının iyi komşuluk ilişkilerine, dünyada barışın sağlanmasına ve halkların güvenliğine sağlayacağı katkıya vurgu yapılmıştır⁶⁷. Bu ziyaretin Türk basınında da geniş yankılar uyandırdığı anlaşılmaktadır.

Milliyet, Boris F. Rodtserob'un Büyük Millet Meclisi'ne gitmesi ve bir Türk Parlamento heyetini Moskova'ya davet etmesi konusuna geniş yer ayırmıştır⁶⁸. Bunun üzerine, yani Moskova'nın son zamanlarda Türkiye'ye karşı girişmiş olduğu "yakınlaşma taarruzuna" muvazi olarak, Rus Büyükelçiliği Ticaret Ataşesi Krutikov, Ticaret ve Sanayi Odaları Başkanı Üzeyir Akunduk'u ziyaret ederek hususi teşekkürle geniş mikyasta yardım yapmak istediklerini resmen bildirmiştir⁶⁹.

SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun Temsilcisi K. Vorosilov, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 33. yıldönümü dolayısıyla hem Celal Bayar'a hem de Adnan Menderes'e tebrik telgrafı göndermiştir⁷⁰. Türkiye Cumhuriyeti adına Adnan Menderes de K. Vorosilov'a teşekkür telgrafı göndermiştir⁷¹.

64 V. Andreev, "Dokument Bolşogo Znaçeniya", *Pravda*, 16 Mart 1956, No:76.

65 "Telegramma Ego Prevosxoditelstvu Celalu Bayaru", *Pravda*, 20 Mart 1956, No:80.

66 *Milliyet*, 20.03.1956.

67 "Poslanie Predsedatelya Soveta Ministrov SSSR N.A. Bulganina Premer-Ministru Turetskoy Respubliki Adnanu Menderesu", *Pravda*, 12 Haziran 1956, No:164.

68 *Milliyet*, 05.04.1956.

69 *Milliyet*, 06.04.1956.

70 "Telegramma Gospodinu Bayaru", *Pravda*, 29 Ekim 1956, No:303.

71 "Ego Prevosxoditelstvu N.Bulganinu Predsedatelu Soveta Ministrov SSSR", *Pravda*, 1 Kasım 1956, No:306.

Bu türden karşılıklı tebrik telgraflarının gönderilmesinin büyük önem arz ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü bir süre sonra Celal Bayar da, Ekim Devrimi'nin yıldönümü dolayısıyla Mareşal K.Voroşilov'a tebrik telgrafını göndermiştir⁷².

Eisenhower Doktrini, Suriye Olayları ve Türk-Sovyet İlişkileri

ABD, NATO ve SEATO (Southeast Asia Treaty Organization) arasındaki boşluğu "Eisenhower Doktrini" ile doldurmak istemiştir. Eisenhower 5 Ocak 1957'de Orta Doğu ülkelerinin bağımsızlıklarını korumalarına yardım edebilmek için hükümete bu ülkelerle işbirliği yapmak ve bunların ekonomik güçlerini arttırmalarına yardım etme yetkisinin verilmesini istemiştir. Başkan Eisenhower'ın bu teklifi 9 Mart 1957'de Senato tarafından kabul edilmiştir⁷³.

Türkiye de Eisenhower Doktrinini destekleyen ülkeler arasında yer almıştır. Doktrin ile Orta Doğu ülkelerine ekonomik ve askeri yardım yapılacağı planlanmaktaydı. Tabii ki, bu yardımın amacı Komünizmin Ortadoğu'da yayılmasının önlenmesi idi.

Amerikan temsilcisi Richards, Eisenhower Doktrini için: "Doktrini kabul eden memleketlerin beynelmil komünizmle mücadelede bize iltihaktan gayri hiçbir mesuliyetleri olmayacaktır"⁷⁴ demiştir.

Akis dergisinde Eisenhower Doktrini'ni destekler nitelikteki aşağıdaki ifadeler dikkat çekmektedir⁷⁵: "Marshall Yardımı Avrupa'yu nasıl komünizmden kurtardıysa, Eisenhower Doktrin de aynı şekilde Orta Doğu'yu komünizmden kurtaracaktır."

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyen bir gelişme de Suriye olayları olmuştur⁷⁶. Bu olaylar sırasında Sovyet yanlısı bir darbe yapılmasının ardından, Türkiye'nin Suriye sınırına yığınak yapması, Sovyetler tarafından olumsuz karşılanmıştır⁷⁷.

Sovyetler Birliği hükümeti, Yakın Doğu ve Orta Doğu'da savaşın başlatılması ve Suriye aleyhine başlatılan kampanyada yer almasının kötü sonuçlar doğuracağı konusunda, 10 Eylül 1957'de Türkiye'yi özel bir nota ile uyarmıştır⁷⁸.

72 "Telegramma Ego Prevosxoditelstvu Gospodinu Marşalu Voroşilovu", *Pravda*, 4 Kasım 1956, No:309.

73 Gönlübol, *a.g.e.*, s.288.

74 Gönlübol, *a.g.e.*, s.290.

75 *Akis*, 12.01.1957, s.11.

76 1957 yılında Sovyetler Birliği ile Suriye arasındaki yakınlaşma dikkat çekmektedir. İki ülke arasında teknik ve ekonomik işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Suriye Sovyetler Birliği'nden 2 adet deniz altı, dönemin üstün savaş uçakları olan Mig-17 ve askeri mühimmat, ayrıca 140 milyon dolar para vs. yardım almıştır. Kaynak: Arda Baş, 1957, "Suriye Krizi ve Türkiye", *History Studies*, Volume 4/1,2012, s.s.89-109. http://www.historystudies.net/Makaleler/1975160084_5-Arda%20Ba%C5%9F.pdf (Erişim Tarihi: 21.04.2014).

77 Albayrak, *a.g.e.*, s.467.

78 Vilnis - Anoviç SSSR i Arabskie Stram. Dokumenti i Materiali, 1917-1960, Gost-İzdvo Pol.Lit. Moskova, 1961, s.358-363.

Dikkati çeken husus, notalara rağmen özel günlerde karşılıklı olarak telgraflar gönderilmeye devam etmiştir. 28 Ekim 1957'de K. E. Vorosilov, Celal Bayar'a Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla tebrik telgrafı göndermiştir. Celal Bayar da kendisine bir teşekkür telgrafı ile cevap vermiştir⁷⁹. Yine aynı şekilde 7 Kasım'da Celal Bayar, K.E.Vorosilov'a Celal Bayar tarafından gönderilen telgraf dikkat çekmektedir⁸⁰.

Orta Doğu'da çok güçlü ve etkili komünist partilerin bulunmadığı bilinmektedir. Bu bölgelerdeki Sovyet politikasının, ideolojik amaçlardan çok basit bir güç politikasına dayandığı anlaşılmaktadır⁸¹. Suriye krizi sırasında Türk basınında yer alan bir yorumda, Suriye'nin neredeyse Rusların üssü haline geldiği belirtilmiştir⁸².

Dikkat çeken bir diğer yorum da aşağıdaki şekildedir⁸³: “Moskova, Orta Doğu'da ateşin kesilmesini istemiyordu. Zira ateş orada kesildiği takdirde bütün nazarların vahşice hareketlerin cereyan ettiği Macaristan'a çevrileceği muhakkaktı.” Basında yer alan bir ifade daha dikkat çekmektedir⁸⁴: “Arapların kulakları ancak Kahire, Şam, Moskova ve Taşkent'ten gelen radyo seslerine açıktır. Başka dili onlar anlamıyorlar.”

Bununla birlikte, Suriye krizinin tam ortasında Doğan Avcıoğlu, Batı'nın bölgede güttüğü siyaseti eleştirmeye başlamıştır. Orta Doğu'da durumun stabil yani istikrarlı hale gelmesinin ancak bölge ekonomisinin gelişmesinin sağlanması ve dünkü değil, bugünkü siyasi güçlere arka dayanması ile mümkün olabileceğini belirtmiştir⁸⁵.

Irak İhtilali ve Türk-Sovyet İlişkileri

1958 yılındaki Sovyet-Türk ilişkilerinin, Yakın Doğu ve Ortadoğu'daki gelişmeler üzerine şekillendiği görülmektedir. 1958 yılı başlarında Sovyet liderleri Batılı devlet reislerine ve Celal Bayar'a birer mesaj göndererek işbirliği temennisinde bulunmuşlardır. Bu mesaj dönemin gazetelerinde “Yeni Yıl Rusların sulh taarruzuyla başladı” şeklinde yer almıştır⁸⁶.

1958 yılı Nisan ayında Ankara'daki Rus Büyükelçisi Nikita Rjov, Başvekil Menderes'i ve Cumhurbaşkanı Bayar'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin füze üsleri ile ilgili olduğu bilgisi verilmiştir. Sovyet Rusya'nın Türkiye'de kurulacak füze rampalarının, iki ülkenin dostluğu ile kabili telif olmadığını ifade

79 “Obmen Telegrammami”, *Pravda*, 2 Kasım 1957, No:306.

80 *Pravda*, 11 Kasım 1957, No:315.

81 Oral Sander, *Siyasi Tarih, (1918-1994)*, İmge Kitabevi, Ankara, 1989, s.374.

82 *Akis*, 17.11.1956, s.14.

83 *Akis*, 17.11.1956, s.10.

84 *Akis*, 12.01.1957, s.17.

85 Doğan Avcıoğlu, “Orta Doğu'daki Fırtına”, *Akis*, 31.08.1957, s.24.

86 *Milliyet*, 02.01.1958.

ettiği ve Sovyet Rusya'nın atom denemelerinden vazgeçtiği bilgiler arasındadır. Önemli bir husus ise, Sovyet elçisinin ziyaretinden 15 dakika sonra Amerikalı Büyükelçi Flescher Warren'in Menderes'i ziyareti haberidir⁸⁷. Görüşmenin ayrıntıları hakkında bilgi verilmemektedir. Bu olaydan birkaç gün sonra Rusya, Amerika'yı Rus hudutlarına nükleer silah taşıyan uçaklar sevk ettiği iddialarıyla itham etmiştir. Fakat Amerika bu ithamı reddederek Güvenlik Konseyi'nin meseleyi incelemesini istemiştir⁸⁸.

Yakın Doğu ve Orta Doğu'da birbirine karşı duran iki bloğun son kez karşı gelmeleri, 1958'in yazında olmuştur. Bu durumun nedenleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir⁸⁹:

14 Temmuz 1958 günü patlak veren Irak İhtilali (Bu ihtilal zaten gergin olan Türk-Sovyet ilişkilerini çok daha olumsuz bir şekilde etkilemiştir).

Bu ihtilali takip eden günlerde Amerikan deniz piyadelerinin Lübnan'a, İngiliz askerlerinin Ürdün'e yaptıkları çıkarmalar,

Bu duruma "ilgisiz" kalamayacağını ileri süren Sovyet Rusya'nın fırsattan yararlanmak istemesi.

Batı yanlısı Nuri Said hükümetinin devrilmesi ile biten Irak devriminden sonra, Türkiye hükümeti, Irak'a yapılan silahlı saldırıya desteğini göstermek amacıyla, batılı yandaşlarından Irak'a girme izni istemiştir⁹⁰.

Sovyetler Birliği ise Irak Cumhuriyeti'nin yanında yerini almıştır.

Moskova, Türkiye'yi NATO'nun ileri karakolu olarak gördüğü için, Türkiye'yi pasifize etmek amacıyla hem Türkiye hudutları yakınlarına yığınak yapmakta, hem de diplomatik baskı için Türkiye'ye muhtıra vermekte idi⁹¹.

Haluk Ulman, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yapmış olduğu uyarının altını çizerek, Türkiye'nin Irak'a karşı hareket etme durumunda, bütün yapılanların sorumluluğunu da paylaşmak zorunda kalacağını vurguluyordu⁹². Bu arada yazar, Türk tarafının ise Sovyet memorandumuna cevap vermediğinin de altını çiziyordu.

Türk basınında bu dönemde yazılan yazılar sadece anti-Sovyet değil, anti-Irak özelliğini de taşıyordu. Anti-Sovyetizm, Sovyetler Birliği'nin Irak Kürdistan'ının ayrılıkçı Kürtlerine verdiği destekle büyümüştü. "Akis" şöyle yazıyordu⁹³: "Kürtler merkezi Mahabat olacak ve Irak, Suriye, Türkiye ve İran

87 *Milliyet*, 09.04.1958.

88 *Milliyet*, 09.04.1958.

89 Haluk Umman, "Orta Doğu Buhranı", *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.XIII, 1958, s.261.

90 Jelobtsov *a.g.m.*, s.100.

91 Ayhan Kamel, "İkinci Dünya Savaşının Bitiminden Günümüze Kadar Türk-Rus İlişkileri", http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/akamel_p.htm, (Erişim Tarihi:27.03.2014).

92 Umman, *a.g.m.*, s.261.

93 *Akis*, 17.01.1959, s.7.

topraklarından oluşan bir Kürt devleti yaratmaya çalışıyorlar. Sovyetler Birliği de Kürt sorununu ısıtarak kendilerine pay çıkarmaya çalışıyor.”

Yazının ayrıntıları aşağıdaki şekildedir⁹⁴: “Barzani,...Mahabat şehrini merkez ittihaz ederek müstakil bir Kürt devleti kurdu. “Kürt kütlesini birbirinden ayıran sınırlar tamamen sunidir; Kürdistan bölünmez bir bütündür ve gün gelecek, o suni sınırlar teker teker parçalanacaktır.”

Her türlü olumsuzluklara rağmen Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile olan ilişkilerine ne kadar önem verdiğini N.S. Hruşov'un 14 Mart 1958 tarihinde söylediği meşhur sözleri açık bir şekilde göstermektedir⁹⁵:

“Türkiye ile ilişkilerimizde kendi barışçıl politikamızı, Türkiye bizim gerçek ve samimi niyetlerimizi anlayıncaya kadar devam ettireceğiz. Hem karadan hem denizden sınırlarımızın olduğunu düşündüğümüzde düşmanlık değil, sadece dostluk ilişkileri içerisinde olmamız gerekmektedir. Bundan bütün dünya kazançlı çıkacaktır”.

Pravda'nın köşe yazarlarından İ.Aleksandrov'un “Yakın komşuların İyi İlişkiler İçinde Olması Gerekiyor” başlıklı yazısından da Sovyetlerin, Türkiye ile olan ilişkilerine ne kadar önem verdiklerini açık bir şekilde görmek mümkündür. Yazar, 1953 sonrasında Türk-Sovyet ilişkilerinde iyileşmeler olduğunu belirttikten sonra, bu ilişkilerin SSCB-Finlandiya, SSCB-Afganistan, SSCB-İran ilişkileriyle kıyaslanması gerektiği savunmuştur.

1957-1958 yıllarında Türk-Sovyet ilişkilerinin daha çok, Yakın Doğu ve Ortadoğu meseleleri doğrultusunda ülke yöneticilerinin karşılıklı görüşmeleri zemininde olduğunu belirten yazar, Türk heyetinin Sovyetler Birliği tarafından Moskova'ya davet edildiğini fakat bu davete olumlu yanıt veren Türk heyetinin, bu ziyaretin tarihini henüz netleştirmedeğinin de altını çizmiştir⁹⁶.

1954, 1956 ve 1957 yıllarındaki Uluslararası İzmir Fuarı'na SSCB temsilcileri de katılmışlardır. Bu katılım, daha sonraki süreçte çok sayıda iş adamının karşılıklı olarak Türkiye'ye ve SSCB'ye gitmelerine zemin hazırlamıştır⁹⁷.

1958 yılı sonlarında ve 1959 başlarında Türkiye'de bazı füze sistemlerinin konuşlandırılması mevzuu da Sovyetler Birliği'nin tepkisini çekmiştir. Moskova, bu girişimin dostlukla bağdaşmayacağını, füzelerin Sovyetler Birliği'nin güney hudutlarını tehdit altına sokacağını iddia etmiştir. Bu iddialar, her devletin kendi güvenliğiyle ilgili önlemleri almakta serbest olduğu vurgulanarak, Türkiye tarafından reddedilmiştir⁹⁸.

94 Akis, 17.01.1959, s.18.

95 “Blizkim Sosedyam Neobxodimo Drujit”, *Pravda*, 4 Haziran, 1958, No:155.

96 A.g.g.

97 A.g.g.

98 Ayhan Kamel, “İkinci Dünya Savaşı'nın Bitiminden Günümüze Kadar Türk - Rus İlişkileri” http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/akamel_p.htm, (Erişim Tarihi:27.03.2014).

“Eisenhower Doktrini”nin fiyaskosu ve Bağdat Paktı’nın zayıflamasından emin olan Amerika, 5 Mart 1959’da Türkiye⁹⁹, İran ve Pakistan ile iki taraflı anlaşmalar imzalamıştır.

“Akis “ dergisindeki bir yazıdan, bu ikili anlaşmaların “uluslararası komünizme açık olarak karşı duramadıkları için” “yersiz” oldukları anlaşılmaktadır¹⁰⁰. “Bu Garanti Antlaşması, aslında Türkiye’nin emniyetine hukuki bakımdan hiçbir yenilik katmamaktadır. Türkiye esasen NATO dâhilinde Birleşik Amerika’yla müttefikdir”. “...Bu Garanti Antlaşması ayrıca yersizdir de. Çünkü Milletlerarası Komünizme karşı savunma vecibesi bu antlaşmada karşılıklı değildir”¹⁰¹.

Sovyet tarihçilerinin fikrine, Bayar-Menderes hükümetinin anti-komünizm ve anti-Sovyet siyaseti, Sovyet tarafının defalarca Türkiye’den herhangi bir arazi talebinde bulunmadıklarını beyan etmelerine rağmen devam etmekteydi. Hatta “Sovyet tehdidinin” sadece Türkiye’ye değil, bölgenin diğer ülkelerine karşı da var olduğu konusunda ısrar ediyorlardı. Hareketli geçen 1950’li yıllarda Yakın Doğu ve Orta Doğu’da gerçekleşen her bir olaya Türk basınının anti-komünizm ve anti-Sovyet süsü verdiği Rus tarihçilerinin yorumlarında belirtilmektedir¹⁰². Bunun sebebi ise Sovyetler Birliği’nin dış politikasının yakinen takip edilmesi ve komünizm tehlikesinin Türkiye’yi de sarmış olmasıdır.

Şevket Süreyya Aydemir, Sovyetler Birliği’nin Türkiye’den üs ve arazi talep ettiğine göre, bunu engellemek için bir şeyler yapmak gerektiğini yazıyordu¹⁰³. Ancak, bütün bu anti-Sovyet ve anti-komünizm yazılara karşılık, o yıllarda Sovyetler Birliği ile ilgili olarak, çelişen yazılar da boy göstermeye başlamıştı.

“Asırlık tecrübe kuzeyden gelen tehlike algısını gelenek haline getirmiştir. Batı kolonyal siyasetine karşı ülkemizce yürütülen mücadelede, bize kuzeyden uzatılan yardım elini biz kendimiz kabul etmedik mi?”¹⁰⁴ şeklinde yorumların da Türk basınında zaman zaman yer aldığı görülmüştür.

Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’nun Rus Büyükelçisi Nikita Rıjov’a, Hariciye Köşkünde bir ziyafet verdiği haberi Rus-Türk ilişkilerinde

99 ABD’nin Türkiye’nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü kendi ulusal çıkarı ve dünya barışı için yaşamsal nitelikte saydığını göz önünde bulundurarak, 1954 Karşılıklı Güvenlik Kanunu ve Ortadoğu’da barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin Ortak Karar uyarınca ABD Kongresi tarafından ABD Cumhurbaşkanı’na verilen, gerekli yardımda bulunma yetkisini hesaba katarak... anlaşma yapılmıştır. Anlaşma 6 maddeden oluşmaktadır. Anlaşmayı Türkiye Cumhuriyeti adına Fatin Rüştü Zorlu, ABD adına Fletcher Warren imzalanmışlardır. Soysal, a.g.e., s.s.507-509.

100 “Söz Amerika’da”, *Akis*, 10.02.1960, s.23.

101 *Akis*, 10.02.1960, s.23.

102 Jelobtov, a.g.m., s.101.

103 Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam İsmet İnönü*, 3.cilt (1950-1964), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1968, s.328.

104 “Tarafsızlar”, *Akis*, 18.11.1959, s.21.

yeni bir boyuta geldiğinin bir göstergesidir. Hariciye Vekâleti yetkilileri bu yemeğin “protokoler” bir yemek olduğunun özellikle altını çizmişlerdir. Yemeğe Hariciye ve Rus erkânından yirmi kişi katılmıştır.

Sovyet Rusya Büyükelçiliği mensupları bu yemekte neler konuşulduğu yolundaki bir soruya, “Bunu ancak Türk Hariciyesi açıklayabilir” yanıtını vermişlerdir¹⁰⁵. Tabii ki, bu durum Amerika Büyükelçiliğinin dikkatinden kaçmamıştır.

Sağlık Bakanı Lütfü Kırdar başkanlığında bir grup Türk doktorunun Sovyetler Birliği’ne 1959 yılında gerçekleştirdikleri ziyaretle ilgili olarak Kırdar, bu dostluk belirtilerinin faydalı olacağını umut ettiğini söylemiştir¹⁰⁶.

Kırdar’ın ziyaretinin önemi, 1939 yılından o güne değin, ilk kez iki ülke Bakanları düzeyinde oluşundan kaynaklanıyordu. Bundan önce, hem Dışişleri Bakanı Zorlu ve hem de muhalefet lideri İnönü, SSCB’nin ilişkileri iyileştirme isteklerinde “samimi” olduğunu düşündüklerini resmen açıklamışlardı¹⁰⁷.

“Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, “Rusların bir gün Batılılarla beraber Türkiye’ye yardım edeceklerini de görecek miyiz?” diye soruyordu. Ardından da “Türk heyeti Ruslardan yardım görmese de itibar gördü” diyordu¹⁰⁸. Bu arada, Türkiye’de ABD’yi eleştirmek, “solculuk” ya da “komünistlik” olarak değerlendirilmeye başlamıştı¹⁰⁹.

1960 yılının Mart ayında Türkiye, Rusya ve Polonya ile ticari anlaşma imzalamıştır. Anlaşmaya göre, 1960 yılı içinde Rusya ile 21, Polonya ile de 22 milyon dolarlık mal mübadele edilecek, her iki ülkeye yün, pamuk, deri, meyve ve üzüm satılacak, makine, maden, kimyevi maddeler, kâğıt hamuru ve cam alınacaktı¹¹⁰.

1960 yılının başlarına geldiğinde Sovyet Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerdeki yumuşama dikkat çekmektedir. Türkiye’nin 1960 yılından itibaren Sovyetlerin barış girişimlerine olumlu baktığı anlaşılmaktadır. Türkiye’nin Batı’dan beklediği kadar ekonomik yardım alamaması da, bu politik gelişmede etkili olacaktır. SSCB ve Türkiye arasındaki yumuşamayı, 9 Ocak 1960 tarihinde TBMM’de yaptığı konuşmada dile getiren Dışişleri Bakanı Zorlu, Sovyet Rusya’nın eski isteklerinden vazgeçmesinden duyduğu mutluluğu belirtmiş ve Türkiye’nin Sovyetlerle, Batının ilişkilerinden herhangi bir “menfi his ve itimsizlik duymadığını” söylemiştir¹¹¹.

105 *Milliyet*, 29.11.1959.

106 *Akis*, 23.12.1959, s.s.9-10.

107 Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, cilt-1: 1919-1980*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.520.

108 *Akis*, 23.12.1959, s.s.9-10.

109 Yetkin, *a.g.e.*, s.48.

110 *Milliyet*, 15.03.1960.

111 Albayrak, *a.g.e.*, s.468.

Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında Başbakanlar düzeyinde ziyaret 1960 yılı Nisan ayının 11’de gündeme gelmiştir. Adnan Menderes, Temmuz ayı içinde Moskova’ya giderek Rus lideri Hruşov ile görüşecekti. Daha sonra ise Hruşov’un Türkiye’ye ziyareti bekleniyordu. Bu haber hem Sovyet hem de Türk basınında geniş yankılar uyandırmıştır¹¹².

Gezi, Türk dış politikasında ve ikili ilişkilerde dönüm noktası olabilecek önemdeydi. Türkiye ulusal güvenlik, siyasal bağlaşımlar ve silahsızlanma gibi konularda NATO ve CENTO (Central Treaty Organization -Merkezi Antlaşma Teşkilatı) çerçevesinde politika izlemeyi sürdüreceğini, füzeler konusunun tartışılmayacağını ve CENTO üyesi devletleri ilgilendirecek hiçbir görüşmeye girilmeyeceğini SSCB tarafına kabul ettirmiştir¹¹³.

Bu ziyaret planı üzerine, Hariciye Vekâleti tarafından Türk-Sovyet münasebetleri hakkında müşterek bir tebliğ yayınlanmıştır. Ziyaretlerde, Türk-Sovyet münasebetlerinin ıslahı meselesinin görüşüleceği vurgulanmıştır¹¹⁴. Görünen o ki, Menderes’in Rusya’ya yapacağı ziyareti geniş yankı uyandırmıştır¹¹⁵.

Akşam gazetesi de bu ziyaret haberine geniş yer ayırmıştır. Hatta *Pravda* gazetesi “Ziyaret Barışa Hizmet Edecektir” başlığı ile yayınladığı haberde Akşam gazetesinden örnekler vermiştir¹¹⁶. Ziyaret öncesi ABD U-2 casus uçağının Sovyetler Birliği tarafından düşürülmesi ve pilotun yaptığı açıklamalar, tepkilere neden olmuştur. Bununla beraber, Başbakan Menderes’in Moskova gezisini iptal ettiği yolunda bir açıklamanın yapılmamış olmasından, bu gezinin gerçekleştirileceği yolunda bir sonuç çıkarılabilir¹¹⁷. İsmet İnönü ise o günlerde CHP’nin NATO’ya bağlılığını belirterek: “Batı ile ittifakımızın ancak yurttan gerçek bir demokrasinin tesisiyle sağlanacağı” söylüyordu¹¹⁸.

Görünen o ki, planlanan üst düzey ziyaretler gerçekleşmeden 27 Mayıs’ta Türkiye’de askeri darbe gerçekleşmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri ülke yönetimine el koymuştur ve Türkiye’de Demokrat Parti dönemi sona ermiştir.

Aslında siyasal partilerin kurulduğu İkinci Meşrutiyetten günümüze kadar geçen yaklaşık yüz yıllık süreç, siyasal cepheleşmelerle doludur. Ekonomik kriz ve siyasal cepheleşme askeri darbelere de ortam yaratmaktadır. Ancak bu ikisine üçüncü bir nokta ilave edilmelidir. O da askeri darbe için dış destek (ABD/NATO onayı) sağlanmasıdır¹¹⁹.

112 “O Predstoyaşem Vizite v Sovetskiy Soyuz Premer-Ministra Turetskoy Respubliki Adnana Menderesa”, *Pravda*, 12 Nisan 1960, No:103.

113 Oran, a.g.e., s.520.

114 *Milliyet*, 12.04.1960.

115 *Milliyet*, 13.04.1960.

116 “Vizit Poslujit Delu Mira”, *Pravda*, 20 Nisan 1960, No:111.

117 Albayrak, a.g.e., s.468

118 *Milliyet*, 04.05.1960.

119 Hakkı Uyar, *Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.9.

Sovyetlere göre, çağdaş Türk araştırmacıları "27 Mayıs 1960'da ülkenin yönetiminde gerçekleştirilen değişikliğin, Türk-Sovyet ilişkilerinde herhangi bir değişikliğe neden olmadığını" kabul etmekteydiler¹²⁰.

1950'lerin sonunda başlayan Sovyet-Türk ilişkilerinin normale dönme sürecinin, kesintiye uğratılması "suçunu" ise "Sovyet-Türk ilişkilerinin tek tarafı olarak gelişmesini durduran" Sovyetler Birliği'ne atmaya devam etmekteydiler¹²¹.

Pravda gazetesi, "Türkiye'deki Durum" başlıklı bir yazıda, Milli Birlik Komitesinin, ABD elçisi ile görüştüğünden sonra darbenin Türkiye'nin müttefiklerine yönelik olmadığı konusunda kendisini ikna ettiği şeklindeki bir açıklamayı yayınlamıştır¹²².

Sovyet basınında dikkat çeken bir husus da, Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel'e Sovyetler Birliği'ni ziyaret edip etmeyeceği şeklindeki soruya, zamanı olmadığı için bu ziyareti gerçekleştiremeyeceği şeklindeki cevabıdır¹²³.

Yine *Pravda* gazetesi darbeden birkaç gün sonra Sovyet basınının, İsmet İnönü'nün "ülkedeki despot yönetimi sona erdirdiği ve ülkede yeniden demokrasiyi sağladığı için" teşekkür etmesine geniş yer ayırmıştır¹²⁴.

Son olarak da, 31 Mayıs 1960 tarihinde Sovyetler Birliği, Türkiye'deki yeni hükümeti tanıdığını resmen ilan etmiştir¹²⁵.

Sonuç

Sonuç olarak, Demokrat Parti dönemindeki Türk-Sovyet ilişkileri iki dönemde incelenmiştir. Birinci dönem (3 Nisan 1922 - 5 Mart 1953), Stalin'in hayatta olduğu, Sovyetlerin Türkiye'den toprak talebinde buldukları ve Türkiye'nin Batı ile yakınlaştığı bir süreçtir. İkincisi ise Stalin'in ölümünden sonra Komünist Parti Merkezi Komitesi'nin başına geçen Nikita Hruşov/Kuruşçev (7 Eylül 1953 - 14 Ekim 1964) dönemidir.

Batı, İkinci Dünya Savaşı sonrası NATO, Avrupa Konseyi, OECD gibi örgütler kurmuştur. Bu durum Moskova'nın dış politikasını değiştirmesine sebep olmuştur. Batı'nın kurmuş olduğu örgütlere katılan devletler, kendi aralarında dayanışma sağlamışlardır. Türkiye'nin de NATO üyesi olması Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı politikasının da yumuşamasına sebep olmuştur. Moskova, Türk Büyükelçiliği'ne bir açıklama yaparak, Türkiye'den herhangi bir toprak talebinin olmadığını belirtmiştir. Sovyetler Birliği'nin bu "iyi niyeti" Ankara'da kuşkuyla karşılanmıştır. Genel olarak bu dönem (1953-1955)

120 Gönlübol, a.g.e., s.515.

121 Gönlübol, s.437.

122 "Polojenie v Turtsii", *Pravda*, 28 Mayıs 1960, No:149.

123 "Polojenie v Turtsii", *Pravda*, 29 Mayıs 1960, No:150.

124 "Polojenie v Turtsii", *Pravda*, 30 Mayıs 1960, No:151.

125 İ.Nazarov, "Sovetskiy Soyuz i Turtsiya Mogut Jit v Drujbe", *Pravda*, 3 Haziran 1960, No:155.

“durgunluk dönemi”¹²⁶ olarak da adlandırılabilir. Durgunluk dönemi Bağdat Paktı’nın imzalanmasına kadar devam etmiş, Paktın imzalanması Moskova’nın sert tepkisine sebep olmuştur.

1956 yılı Türk-Sovyet ilişkileri bakımından olaysız geçmiştir. 1957’de Suriye’de gerçekleşen gelişmeler ve 1958 Irak İhtilali karşısında tarafların takındığı karşıt tutumlar, Ankara-Moskova ilişkilerinde yeniden zigzaglara neden olmuştur. Bu dönemde Moskova’daki liderler, “soğuk-sıcak duş” politikası uyarınca bir yandan Türkiye’ye yüklenirken, diğer yandan da ekonomik alanda işbirliğini başlatmak üzere Ankara yönünde bazı açılımlarda bulunmuşlarsa da, bunda pek de başarılı olamamışlar¹²⁷.

1959 yılında Sovyetler “Balkanların nükleer silahlarından ve füzelerden arındırılması” ile ilgili muhtıra vermiştir. Bu yıl Sovyetler Birliği ve Türkiye Hariciye Vekillerinin bir araya gelmeleri, kapalı geçen görüşmeler ve durumun Amerika’nın tepkisine sebep olması şeklinde geçen bir süreç olarak özetlenebilir.

1960 yılı başlarında Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında imzalanan ticari anlaşmalar büyük önem arz etmektedir. Yine aynı yıl Mayıs ayında iki ülke arasında bir kriz yaşanmıştır. Krizin sebebi İncirlik üssünden kalkan NATO’ya ait silahsız gözetleme uçağının Sovyetler tarafından düşürüldükten sonra, Moskova’nın, Türkiye’yi kendi topraklarını Sovyetler Birliği’ne karşı hasmane hareketlerde kullanarak suç ortağı olmakla itham etmiş olmasıdır.

1960 yılı Temmuz ayı için A.Menderes’in Moskova’yı ziyareti ve ardından da Rus lideri Hruşov’un Türkiye’yi ziyareti planlanmıştır. Tabii ki, bu durum en çok ABD’yi rahatsız etmiştir. Ziyaretler gerçekleşmeden 27 Mayıs’ta Türkiye’de askeri darbe gerçekleşmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri ülke yönetimine el koymuştur.

27 Mayıs sonrasında Esnaf ve Sanatkarlar Birliği Kongresinde konuşan Merkez Kumandanı Tümgeneral Faruk Güventürk, Vatan Cephesi’nin bir komünist teşkilatı olduğunu, Bulgaristan ve Macaristan’da da kurulmuş olduğunu belirtmiş ve “Türkiye’de ise aynı teşkilat, kafalarına çöktü” demiştir. Görüldüğü gibi, karşıtlarını komünistlikle ya da komünist Rusya ile işbirliği yapmakla suçlamak, 27 Mayıs’ın başvurduğu bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır¹²⁸.

Anlaşılan o ki, Adnan Menderes’in SSCB’yi ziyaret planı bazılarının göre, 27 Mayıs hareketinin nedenlerinden biridir; bazılarının göre de bu değerlendirme anlamsızdır, 27 Mayıs hareketi, Adnan Menderes’in Moskova ziyareti yüzünden yapılmış değildir, tam tersi, bu ziyaret 27 Mayıs yüzünden

126 http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/akamel_p.htm, (Erişim Tarihi: 27.03.2014).

127 Ayhan Kamel, “İkinci Dünya Savaşı’nın Bitiminden Günümüze Kadar Türk-Rus İlişkileri”, *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç, Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, TTK, Ankara, 1999, s.s.410-411.

128 Yetkin, a.g.e., s.42.

yapılamadan kalmıştır¹²⁹. Bu konudaki başka bir görüş ise, 27 Mayıs'ın Moskova'nın Ankara'ya yaklaşma girişimleri için yeni bir vesile oluşturduğu ile ilgilidir¹³⁰. Tabii ki, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile yakınlaşması Amerika'nın hoşuna gitmemiştir.

Her ihtilal, onu yapanlar kadar, onun şartlarını hazırlayanların da eseridir. 27 Mayıs İhtilalı için Demokrat Parti, bu şartları hazırlamak bakımından, çok cömertçe davrandı... "*Şartlar tamam olunca, İhtilal olur!*"¹³¹.

Son olarak, 31 Mayıs 1960 tarihinde Sovyetler Birliği, iyi komşuluk ilişkileri içerisinde olacağı ümidiyle Türkiye'deki yeni hükümeti tanıdığını resmen ilan etmiştir.

---

129 Oran, *a.g.e.*, s.520.

130 Kamel, *a.g.e.*, s.411.

131 Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalın Mantığı ve 27 Mayıs İhtilalı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s.219.

KAYNAKÇA**I. Süreli Yayınlar**

- Başarılı İşler", *Akis Dergisi*, 22.01.1955, s.7.
- Akis Dergisi*, 17.11.1956, s.10-14.
- Akis Dergisi*, 08.12.1956, s. 9
- Akis Dergisi*, 12.01.1957, s.11-17.
- AVCIOĞLU, Doğan, "Orta Doğu'daki Soğuk Harp", *Akis Dergisi*,09.02.1957, s.17.
- "Ürdün'e Teminat", *Akis Dergisi*, 25.05.1957, s.10.
- AVCIOĞLU Doğan, "Orta Doğu'daki Fırtına", *Akis Dergisi*, 31.08.1957, s.24.
- Akis Dergisi*, 17.01.1959, s.7-18.
- "Tarafsızlar", *Akis Dergisi*, 18.11.1959, s.21.
- "Söz Amerika'da" *Akis Dergisi*, 10.02.1960, s.23.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 05.04.1955.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 19.04.1955.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 22.01.1955.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 31.01.1955.
- İzvestiya Gazetesi*, 14.02.1956.
- Milliyet Gazetesi*, 07.04.1955.
- Milliyet Gazetesi*, 16.04.1955.
- KARACAN, Ali Naci "Rusların Düşündüğü Sedler", *Milliyet Gazetesi*, 17.05.1955.
- Milliyet Gazetesi*, 20.05.1955.
- Milliyet Gazetesi*, 09.02.1956.
- Milliyet Gazetesi*, 20.03.1956.
- Milliyet Gazetesi*, 05.04.1956.
- Milliyet Gazetesi*, 06.04.1956.
- Milliyet Gazetesi*, 02.01.1958.

Milliyet Gazetesi, 09.04.1958.

Milliyet Gazetesi, 16.02.1959.

Milliyet Gazetesi, 22.08.1959.

Milliyet Gazetesi, 15.03.1960.

Milliyet Gazetesi, 12.04.1960.

Milliyet Gazetesi, 13.04.1960.

Milliyet Gazetesi, 04.05.1960.

“Telegramma Prezidenta Turetskoy Respubliki”, *Pravda Gazetesi*, 09.11.1950.

“Nota Sovetskogo Pravitelstva Pravitelstvu Turtsii”, *Pravda Gazetesi*, 01.12.1951.

“Notı Sovetskogo Pravitelstva Pravitelstvam SŞA, Velikobritanii, Fransii i Turtsii”, *Pravda Gazetesi*, 29.01.1952.

“Privetstvennoe vistuplenie ot Kompartii Turtsii Tovarişa İ.Bilen”, *Pravda Gazetesi*, 12.10.1952.

“Telegramma Ego Prevosxoditelstvu Nkolayu Şvernıku”, *Pravda Gazetesi*, 09.03.1953.

“Tsentrlnomu Komıtetu Kompartii Sovetskogo Soyuzı”, *Pravda Gazetesi*, 06.08.1953.

“Telegramma Prezidenta Turetskoy Respubliki”, *Pravda Gazetesi*, 10.11.1953.

“Zayavlenie Ministra İnostrannıx Del Turtsii”, *Pravda Gazetesi*, 01.03.1955.

“Çego Trebuyut Natsionalne İnteresı Turtsii” *Pravda Gazetesi*, 04.03.1955.

“Nazrevşiy Vopros”, *Pravda Gazetesi*, 07.02.1956.

“Nota Sovetskogo Pravitelstva Pravitelstvu Turtsii”, *Pravda Gazetesi*, 21.02.1956.

“Dokument Bolşogo Znaçeniya”, *Pravda Gazetesi*, 16.03.1956.

“Telegramma Ego Prevosxoditelstvu Celalu Bayaru”, *Pravda Gazetesi*, 20.03.1956.

“Poslanie Predsedatelya Soveta Ministrov SSSR N.A.Bulganına”, *Pravda Gazetesi*, 12.06.1956.

“Telegramma Gospodinu Bayaru”, *Pravda Gazetesi*, 29.10.1956.

“Ego Prevosxoditelstvu N.Bulganını Predsedatelu Soveta Ministrov SSSR”, *Pravda Gazetesi*, 01.11.1956.

“Telegramma Ego Prevosxoditelstvu Gospodinu Marşalu Voroşılovu”, *Pravda Gazetesi*, 04.11.1956.

“Telegramma Prezidenta Turetskoy Respubliki”, *Pravda Gazetesi*, 09.11.1956

- “Obmen Telegrammami”, *Pravda Gazetesi*, 02.11.1957.
- “Blizkim Sosedyam Neobxodimo Drujit”, *Pravda Gazetesi*, 04.06.1958.
- “O Predstoyaşem Vizite v Sovetskiy Soyuz Premer Ministra Turetskoy Respubliki Adnana Menderesa”, *Pravda Gazetesi*, 12.04.1960.
- “Vizit Poslujit Delu Mira”, *Pravda Gazetesi*, 20.04.1960.
- “Voenny Perevorot v Tursii”, *Pravda Gazetesi*, 28.05.1960.
- “Polojenie v Tursii”, *Pravda Gazetesi*, 29.05.1960.
- “Polojenie v Tursii”, *Pravda Gazetesi*, 30.05.1960.
- “Polojenie v Tursii”, *Pravda Gazetesi*, 31.05.1960.
- “Sovetskiy Soyuz i Tursiya Mogut Jit V Drujbe”, *Pravda Gazetesi*, 03.06.1960.

II. Kitaplar

- ACE Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi, C.5, Bakü, 1981.
- ARMAOĞLU, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (1914-1995), C.1-2, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2011.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İkinci Adam İsmet İnönü*, C.3, (1950-1964), İstanbul, 1968.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İhtilalın Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- BAĞCI, Hüseyin, *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990.
- BİLGE, Suat, *Güç Komşuluk, Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri (1920-1964)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992.
- ERKİN, Feridun Cemal, *Dışişlerinde 34 Yıl, Washington Büyükelçiliği*, TTK Yayınları, C.2, Ankara, 1986.
- GÖNLÜBOL, Mehmet ve diğerleri, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:279, Ankara, 1974.
- GÜRÜN, Kamuran, *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)*, TTK, Ankara, 1991.
- KÜRKCÜOĞLU, Ömer, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası (1945-1970)*, Barış Kitap, Ankara, 1972.
- MÜTERCİMLER, Erol - ÖKE Mim Kemal, *Düşler ve Entrikalar, Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, I. bsk., Alfa yayınları, İstanbul, 2004.
- ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, cilt-1: 1919-1980*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- SANDER, Oral, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, İmge Kitabevi, Ankara, 1989.

- SOYSAL İsmail, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları C.2, (1945-1990)*, TTK, Ankara, 2000.
- VİLNİS – Anoviç, *SSSR i Arabskie Stranı. Dokumentı i Materialı, 1917-1960*, Gos. İzd.Pol.Lit, Moskova, 1961.
- TUGANOVA, O.E.*Mejdunarodnie Otnosheniya na Blijnem i Srednem Vostoke*, Gost. İzd.Pol.Lit. Moskova, 1967.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008.*
- UYAR Hakkı, *Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- YETKİN, Çetin, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül'de Amerika'nın Yeri*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1995.

III. Makaleler

- AĞAYEV, Elnur, "Atatürk'ün Vefatının Sovyet Basınında Yansıması", *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 6, S.11, 2010.
- ALBAYRAK, Mustafa, "DP Hükümetlerinin Politikaları (1950-1960)", *Türkler*, C.16, 2002.
- BENHÜR, Çağatay, "Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.15, Konya, 2004.
- DRUJİLEVSKİY, S.B., "Evolutsiya Konsepsii Bezopasnosti na Srednem Vostoke (İran, Afganistan, Tursiya)", *Vostok, Zapad: Regionalnie Problemi i Regionalnie Podsystemı Mejdunarodnih Otnosheniy*, ROSSPEN, Moskova, 2002.
- EFEĞİL, Ertan, "Türk-Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç", Ed. İdris Bal, "21.Yüzyılda Türk Dış Politikası", Ankara Global Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2006.
- İzvestiya Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta. S.2, Gumanitarnıe Nauki, 20.08.2010, No 3.
- JELOBTISOV, F.F. "Sovetsko-Turetskie Otnosheniya v 1950 e gg. Po Materialam Demokraticeskogo Ejenedelnika "Akis", *Vestnik Severo-Vostochnogo Federalnogo Universiteta İm. M.K.Ammosova*", Vıpusk No.1, C.5, 2008.
- KAMEL, Ayhan, "İkinci Dünya Savaşı'nın Bitiminden Günümüze Kadar Türk-Rus İlişkileri", *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç, Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, TTK, Ankara, 1999.

SARINAY, Yusuf, "Türkiye'nin NATO'ya Girişi", *Türkler*, C.16, 2002.

UMMAN, Haluk, "Orta Doğu Buhranı", *A.Ü. S.B.F.D*, C.XIII, 1958.

YÜCEL, M.S. "Menderes Dönemi (1950-1960)", *Türkler*, C.16, 2002.

İnternet Kaynakları

KAMEL Ayhan, "İkinci Dünya Savaşı'nın Bitiminden Günümüze Kadar Türk - Rus İlişkileri" http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/akamel_p.htm (Erişim Tarihi: 27.03.2014).

BAŞ, Arda, "1957 Suriye Krizi ve Türkiye", *History Studies*, Volume 4/1, 2012.s.89-109.

http://www.historystudies.net/Makaleler/1975160084_5-Arda%20Ba%C5%9F.pdf (Erişim Tarihi:21.04.2014).

EKLER

EK-1

K.Voroşilov'un Celal Bayara'a ve Celal Bayar'ın Voroşilov'a gönderdiği telgrafların (Pravda, 20 Mart 1956, No:80).

иняйтесь!
Союза
А
итета
Союза
А 20 НОП.
Дальнейшее развитие производительных сил страны настоятель...
(Из резолюции XX съезда Коммунистической по отчетному докладу Центр

Его Превосходительству
Джелялю Баяру
Президенту Турецкой Республики
Его Превосходительству
господину Маршалу
К. Ворошилову
Председателю Президиума Верховного Совета Советского Союза
Москва
Анкара.

Вручение международной Сталинской премии «За укрепление мира между народами» шейху Мухаммеду аль-Ашмару
ДАМАСК, 18 марта. (ТАСС). Вчера в одном из больших кинотеатров Дамаска «Фардус» состоялась торжественная церемония вручения международной Сталинской премии «За укрепление мира между народами» выдающемуся общественному деятелю Сирии, председателю Национального комитета сторонников мира Сирии шейху Мухаммеду аль-Ашмару.
За это почетное, рассчитанный на 1.500 мест, был переполнен. На церемонии вручения премии присутствовали видные государственные и политические деятели Сирии: вице-президент сирийского парламента Фарук Башшур, министр внутренних дел Али Буро, депутаты парламента Хусейн Мреид, Мунир Юсуф, Мааруф Даваиди, Субхи Таха, Фарзат Мамлек, Рагнб аль-Хусами и другие. На церемонии присутствовали также видные общественные деятели Сирии, ученые, профессора Дамасского университета, члены арабской Академии наук, видные религиозные деятели из всех районов страны, писатели, журналисты, представители сторонников мира других городов и стран, а также члены ближние друзья и соратники шейха Мухаммеда аль-Ашмара по национально-освободительной борьбе. На церемонии присутствовали посол СССР в Сирии С. С. Ночина, главы и представители ряда дипломатических представительств, аккредитованные в Сирии.

ЕК-2

Celal Bayar'ın K.Voroşilov'a gönderdiği telgraf

(Pravda, 11 Kasım, 1957, No:315)

А В Д А	11 НОЯБРЯ 1957 г., № 315 (
его- ви- са- дла- и их бо- ого ла- ль- ти ны ло- ан- из- нит	Его Превосходительству Маршалу К. Е. ВОРОШИЛОВУ Председателю Президиума Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик МОСКВА. По всеобщероссийскому случаю 40-й годовщины Великой Октябрьской социалистической революции мне чрезвычайно приятно направить Вашему Превосходительству и в Вашем лице народу Союза Советских Социалистических Республик самые теплые поздравления и наилучшие пожелания от меня лично и от народа Бирманского Союза. У ВИН МАУНГ Президент Бирманского Союза Рангун, 4 ноября 1957 г. Т Е Л Е Г Р А М М А Его Превосходительству господину Маршалу ВОРОШИЛОВУ, Председателю Президиума Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик МОСКВА. По случаю советского национального праздника прошу Ваше Превосходительство принять мои искренние поздравления и наилучшие пожелания Вам лично и процветания народам Советского Союза. ДЖЕЛЯЛЬ БАЯР Анкара, 7 ноября 1957 г. Т Е Л Е Г Р А М М А Его Превосходительству Председателю Президиума Верховного Совета СССР г-ну Клименту Ефремовичу ВОРОШИЛОВУ МОСКВА. По случаю годовщины Великой Октябрьской социалистической революции правительство и народ Пакистана вместе со мной лично Вашему Превосходительству, правительству и народу Союза Советских Социалистических Республик наши самые теплые приветствия и добрые пожелания. Я пользуюсь этой возможностью, чтобы пожелать Вашему Превосходительству здоровья и счастья и народу Союза Советских Социалистических Республик постоянного мира и процветания. Исполняющий обязанности Президента Пакистана АБДУЛ ВАХАБ ХАН Карачи, 6 ноября 1957 г. Его Превосходительству господину Председателю Президиума Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик Клименту Ефремовичу ВОРОШИЛОВУ МОСКВА. От имени правительства и народа Аргентины и от своего собственного имени разрешите передать Вашему Превосходительству поздравления по случаю праздника, который сегодня отмечается Оюзом Советских Социалистических Республик, и выразить пожелания личного счастья Вашему Превосходительству. ПЕДРО ЗУХЕНИО АРАМУРУ, Временный Президент Аргентинской Республики Буэнос-Айрес, 7 ноября 1957 г. Его Превосходительству господину Маршалу
ва- ого ре- ним	ЦЕНТРАЛЬНОМУ КОМИТЕТУ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА. Дорогие товарищи! Центральный Комитет Коммунистической партии привет вас самым сердечным поздравлением в связи с сорокагодовой годовщиной Великой Октябрьской социалистической революции. Мы приветствуем народы Советского Союза, рабочие, интеллигенция, техники и ученые, его Воюющие Силы, которые под знаменем партии, основанной и успешно построили новое общество, свободное от эксплуатации и угнетения, общество, которое вдохновляет и ведет три страны социализм и тех, кто в трудной борьбе с нем идет вперед, к авнованию социалистического общества. За сорок лет неустанной борьбы против внутренних врагов всех мастей, против образа жизни германизма, противского Союза, руководимые своей Коммунистической партией превратили старую царскую Россию в великое советское национальное государство с мощной индустрией, выходящим вперед миром, с самым высоким уровнем культуры, в великую страну социализма, где все трудящиеся неограниченные возможности для развития своих сил находят счастливую жизнь, строя свое светлое будущее еще истории человечества не зная такого быстрого и изобильных сил на благо человека и общества. Советская наука и техника, как об этом неограниченно свидетельствует успешное создание и запуск искусственных спутников Земли, стоит во главе мирового прогресса. Верный наследник Ленина и принципам партии, Совет ведет упорную борьбу за предотвращение серьезной войны, которая угрожает миру, за мирное сосуществование народов, отстаивая свои национальные интересы. Эта борьба Советского Союза содействует мобилизации своих сил на защиту мира, для безудачия лириков с их агрессивными планами. Испанский народ отвергает милитаристскую политику Франко, превратившего Испанию в полигон для всех военных бл, он борется за нейтральную политику, за экономическое и культурное сотрудничество с другими странами мира, в том числе социалистическими странами. Так же, как трудящиеся всех стран, мы празднуем годовщину как победоносный праздник самых высших идеалов: мы изучаем идеологию угрозы Советские которые вселяют в нас новые силы и веру в бесконечную коммунизм, и учимся из этих уроков. Да здравствует 40-я годовщина славы Великой Октябрьской социалистической революции! Да здравствует Коммунистическая партия Советского Союза и организатор этой тринадцатой победы! Да здравствует пролетарский интернационализм! ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ИСС ЦЕНТРАЛЬНОМУ КОМИТЕТУ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА. Дорогие товарищи! По случаю 40-й годовщины Великой Октябрьской социалистической революции Центральный Комитет Коммунистической партии Японии привет вас самым сердечным поздравлением и всему советскому народу самые теплые поздравления 40-летию Великой Октябрьской революции является радостным и не только советского народа, но и сотен миллионов людей, стремившихся к социализму.

ЕК-3

K.Vorolilov'un Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla Celal Bayar'a gönderdiği telgraf.

(Pravda, 2 Kasım 1957 No:306.)

отронтельство лич- к концу года будет привыкал. приняли еще более ока но 420 центва производства про- вности в том, что в ближайшие годы а и масла на душу на Семилудского седателю колхоза В. И., секретарь молочной фермы ДЕГТЕВ Ф. С., невал МАСАЛО- АРЕВА Ц. И.	участии в развитии поминия и культуры, привел статистиче- ские данные, свидетельствующие о пре- мушествах социалистической мировой си- стемы в ее соревновании с капиталисти- ческой системой, об исторической обречен- ности капитализма и неизбежности победы коммунизма. С большим вниманием участники собра- ния заслушали доклад президента Акаде- мии наук СССР академика А. Н. Несмеяно- ва «Сорок лет советской науки». Бурными аплодисментами встретили они его сло- ва, посвященные Коммунистической пар- тии, ее великой заботе о развитии нашей науки. В работе юбилейной сессии Академии на- ук СССР принимают участие иностранные ученые, прибывшие из многих стран мира. На вчерашнем заседании сессии со сло- вами приветия к советским ученым высту- пили тепло встреченные собравшиеся рек- тор Тиранского университета (Албания)	дент Венгерской академии наук Гусель Иштван, ректор Государственного универ- ситета в Ханое (Демократическая Респу- блика Вьетнам) Хо Дек Дь, вице-президент Академии наук в Берлине Фридрих Валь- тер, член Высшего научного совета Бгит- та доктор Риад Абдель Мегид Хегизл, Вэй Сы-чжан (Китайская Народная Респуб- лика), академик Ян Дембовский (Польша), академик Стефан Николау (Румыния), ака- демик Чехословацкой академии наук Про- хазка, академик Словацкой академии наук Сирацкий, заведующий сектором Институ- та истории Академии наук Кореической На- родно-Демократической Республики Пак Си Хен, академик Станкович (Югославия), член Арабской академии, декан педагогиче- ского факультета университета в Сирии Джамаль Салиба. С огромным воодушевлением участники сессии приняли приветствие Центральному Комитету Коммунистической партии Совет- ского Союза.	При ПРЕУТСК, 18 часов 40 ми самолете «ТУ- ция Демократи и Совета Мин участия в пра Научно 1 ноября в мэрия-де-де- ная научная дась сокраще- циалистическо принимают уч- лов Институт рые большеви ные работн В. И. Ленина. существуют дру общественност статуты исто бочих партий кратки. Открывая с профессор Г. 2 пительном сло положениях, Октябрьскую цию, и на ее чении. Затем были В. И. Ленина Октябрьского которым выст Каждый де все новые и еги трудящимс нику. 31 октября Новых Черему дно с хороши дома, общая ж до 3.500 ввад
ПСС на, Северо-Осетин- олнения взятых на одий произведено: свинины на сто ые планы поставок лока на 300 про- на 102 процента, в. Заготовлено для общественный свет производство молока и мяса до 107 Григоридного рай- олхоза И. САБА- лик К. ХУТНОВ, АЕВ, заседающие я Ч. ДЖИГКАЕВ, арьи дать стране допо- не менее 50 тысяч успеха добились тру- ного района. С по- лов они сняли по с каждого гектара, доть 40-летие Вели- е хлопкоробы реши- тысяч тонн сырья.	ОБМЕН ТЕЛЕГРАММАМИ между Председателем Президиума Верховного Совета СССР К. Е. Ворошиловым и Президентом Турецкой Республики Джеляль Баяром 28 октября 1957 г. Председатель Президиума Верховного Совета СССР К. Е. Ворошилов направил Президенту Турецкой Республики Джелялю Баяру поздравительную телеграмму по случаю национального праздника Турции — Дня провозглашения Республики. 1 ноября от Джеляля Баяра получена ответная телеграмма на имя К. Е. Ворошилова. Ниже публикуются тексты телеграмм. «Его Превосходительству господину ДЖЕЛЯЛЮ БАЯРУ, Президенту Турецкой Республики АНКАРА По случаю национального праздника Турции — Дня провозглашения Республики, примите, господин Президент, мои поздравления и пожелания мира и благополучия турецкому народу. К. ВОРОШИЛОВ Председатель Президиума Верховного Совета СССР». «Его Превосходительству Маршалу К. ВОРОШИЛОВУ, Председателю Президиума Верховного Совета СССР, МОСКВА Приношу искреннюю благодарность Вам, Ваше Превосходительство, за послание, которое Вы соблагородили направить по случаю Дня Республики, и выражаю самые добрые пожелания благополучия и счастья Союзу Советских Социалистических Республик и Вам лично. ДЖЕЛЯЛЬ БАЯР».	ростей, температурных условий и др. Со- ветскими учеными внесли фундаменталь- ный вклад в развитие этих вопросов. Особо отметим вклад в теорию упругости Грузин- ской Академии наук в лице Н. И. Мусхел- лишвили и его школы. За 40 лет Советской власти техника шагнула далеко вперед. Резко возросла мощность гидротурбин и паровых турбин, огромное развитие получил парк металло- обрабатывающих станков, значительно по- высились скорости резания металлов, про- катки,ковки и термической обработки. Огромн качественный сдвиг металлургии. Характерной чертой развития горного дела было повсеместное внедрение механизиро- ванных процессов. Увеличение добычи нефти привело за собой переход на все лований. В М и Г. С. Яндоб менно с Раман кватне — ком света, получ значение в хи всем мире. С принадлежат ние здесь осно Одним из с ний советской эффекта Вави- шег основы о- стей. Теория ветскими учен лучения элект ростей проп	
ЕТСКОЙ НАУКИ но разрабатываются такие новые направ- ления, как теории информации и теории программирования электронных вычисли- тельных машин. Создание быстродейст- вующих вычислительных машин несет с со- бой новую эпоху науке и технике. Вплотную примыкает к математике и широко использует ее методы механика. Теоретическая механика, опирающаяся в своем развитии на успехи математики, вы- тает ряд дочерних механических специал- тин, в свою очередь уже непосредственно связанных с техникой и обуславливающих ее быстрый прогресс. Но и сама техника ЕСМЕЯНОВ ини наук СССР новые задачи, за- ред. Однако не все вуют на технику не- о через целую цепь далая звеньям этой ти развития и тем нее звено цепи — на техники. Многочис-	каждый день все новые и еги трудящимс нику. 31 октября Новых Черему дно с хороши дома, общая ж до 3.500 ввад		

EK-4

Akis dergisi Barzani'nin kurmak istediği Kürdistan devletinin haritasını aşağıdaki şekilde yayınlamış ve "Barzani'nin rüyasını gördüğü Kürdistan! Hayal kurmaktan kolay ne var?" şeklinde bir yorum da eklemiştir.

(Akis 17 Ocak, 1959)

